

Genderová dimenze v obsahu výzkumu a vývoje

16/02/2021

NKC - gender a věda

CRV

Crofony
Rypáčková
Veitová

Sociologický ústav
Akademie věd ČR

gender a věda

Obsah

- Relevance tématu & přínosy integrace do obsahu výzkumu a inovací
- Genderová dimenze a perspektiva pohlaví
- Jak dimenzi pohlaví a genderu systematicky začlenit do výzkumu
- Genderová dimenze a požadavky Horizontu Evropa
- Časté problémy při začleňování dimenze pohlaví a genderu
- Dobrá praxe ze zahraničních institucí a situace v ČR
- Zdroje

NKC - gender a věda

- výzkumná činnost
- zapojení do mezinárodních expertních skupin a sítí v oblasti rovných příležitostí ve VV a do mezinárodních projektů (GenderACTION, UniSafe, CASPER, GenderSMART...)
- projekt CZERA:
  - poradní činnost a prosazování rovných příležitostí ve vědě na národní úrovni (RVVI, MŠMT ČR, GA ČR, TA ČR) a EU úrovni (ERAC - SWG GRI)
  - podpora vědeckých, výzkumných a vzdělávacích institucí - [Komunita pro změnu](#): přednášky, informační činnost, konzultace, příručka [Jak na změnu](#), podpora institucí při podávání žádostí do programu [Horizont Evropa](#) (genderová dimenze a vyrovnané zastoupení)

Proč?

1

- **Relevance genderové dimenze ve výzkumu**
- **Přínosy začleňování do obsahu výzkumu a vývoje**
- **Gender - pohlaví - intersekcionalita**

Relevance tématu

WHY INTEGRATING SEX, GENDER AND INTERSECTIONAL ANALYSIS INTO RESEARCH AND INNOVATION CONTENT MATTERS

Taking into account sex, gender and intersecting factors in the design and delivery of R&I leads to:

- ▶ added value of research in terms of excellence, creativity and business opportunities
- ▶ an in-depth understanding of all people's needs, behaviours and attitudes
- ▶ goods and services better suited to the needs of all people
- ▶ enhanced societal relevance of research and innovation.

Plány genderové rovnosti

- sladování práce a osobního života
- proměna organizační kultury
- vyrovnané zastoupení žen a mužů ve vedoucích pozicích
- opatření proti sexuálnímu obtěžování a dalším formám genderově podmíněného násilí
- **zohlednění perspektivy pohlaví a genderu ve výzkumu a výuce**

Přínosy začleňování do obsahu výzkumu a vývoje

- Integrace analýzy pohlaví a / nebo genderu výzkumu a inovací:
  - přidává **hodnotu výzkumu** z hlediska excelence, kreativity a obchodních příležitostí
  - pomáhá **zpochybňovat genderové normy a stereotypy** a přehodnotit stávající standardy a referenční modely
  - vede k důkladnému **pochopení potřeb, chování a postojů** v závislosti na genderu
  - řeší různé potřeby občanů Evropské unie, a tím **zvyšuje společenský význam** získaných znalostí, technologií a inovací
  - přispívá ke **vzniku nových objevů** a "genderovým inovacím"

Genderová dimenze & perspektiva pohlaví

- Perspektiva POHLAVÍ
- GENDEROVÁ dimenze
- Kombinace obou (a více) faktorů
  - intersekcionalita

Rozdíly mezi muži a ženami mají biologickou a sociální povahu. Pohlaví odkazuje na biologicky podmíněné rozdíly mezi muži a ženami. Zahrnuje fyziologické rozdíly, např. odlišnosti týkající se pohlavních orgánů a reprodukčních dispozic, odlišného chromozomálního nastavení nebo hormonálních systémů, stejně jako například svalové stavby.

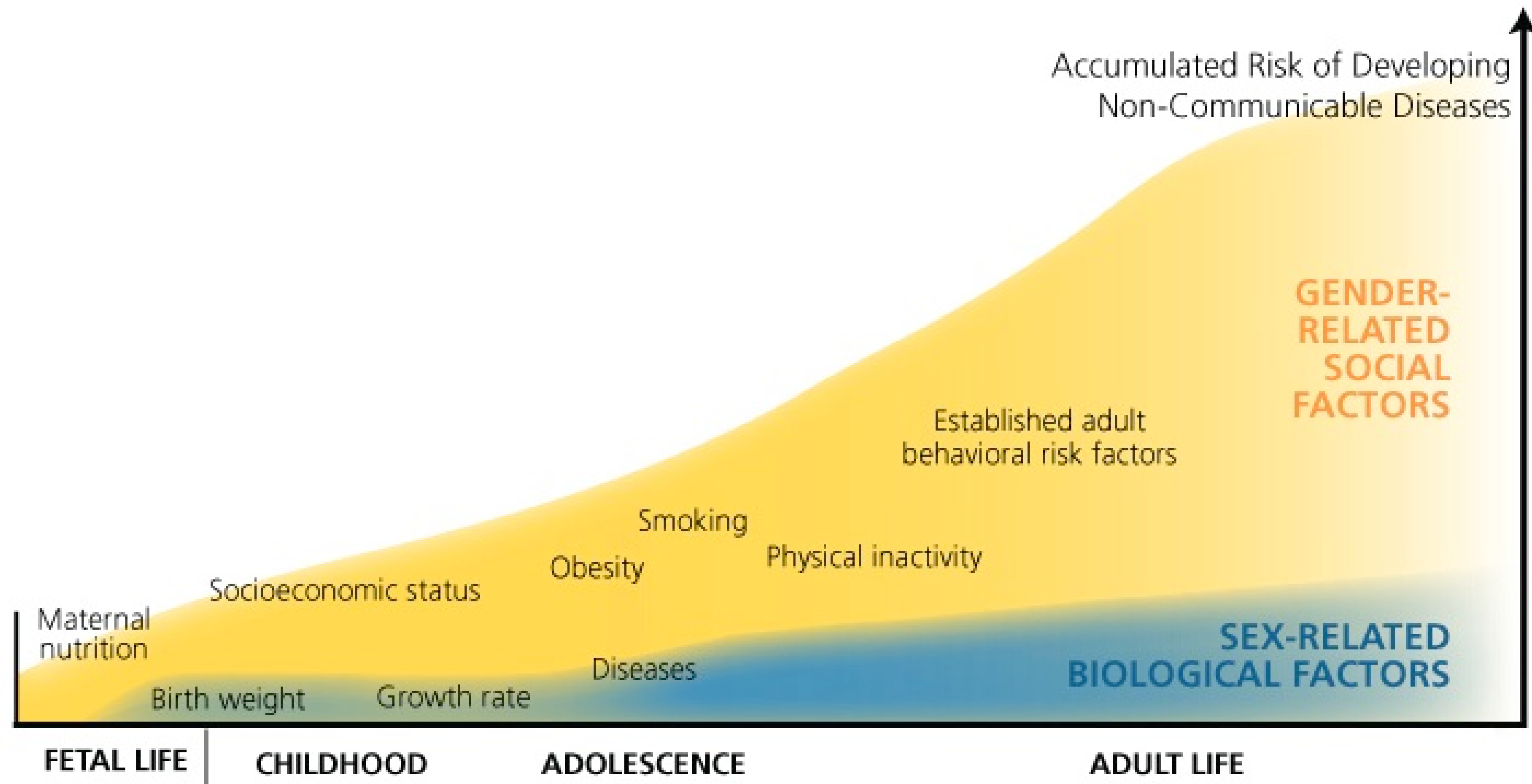
Gender odkazuje na sociální rozdíly mezi ženami a muži, které jsou naučené. Gender odkazuje k tomu, co je ve společnosti vnímáno jako ženské a co jako mužské. Ačkoliv je gender často vystaven na biologickém pohlaví, je to kategorie, která se proměňuje na základě situace: místa, času, kultury a individuální volby. Důležité je uvědomit si, že to, co ve společnosti vnímáme jako mužské (síla, racionalita, nezaujatost, veřejná sféra, politika a ekonomika atd.), je často vnímáno jako hodnotnější a důležitější. Tím se zakládá genderová nerovnost na symbolické/kulturní úrovni (viz níže), která se potom promítá do fungování společenských institucí, stejně jako do interpersonální komunikace i do osobní roviny (sebepojímání).

Example 4: How Sex, Gender, and other Factors Interact in Nutrigenomics

Cumulative Life Course Risk Factors for Non-Communicable Disease (NCD)

Highlighting the influence of sex and gender-related factors

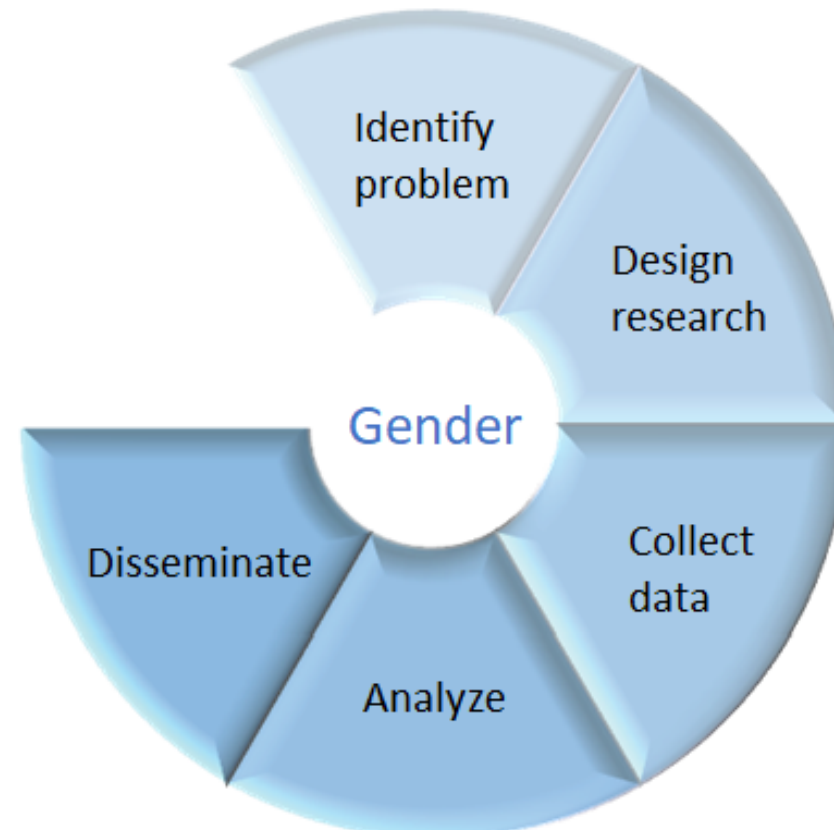
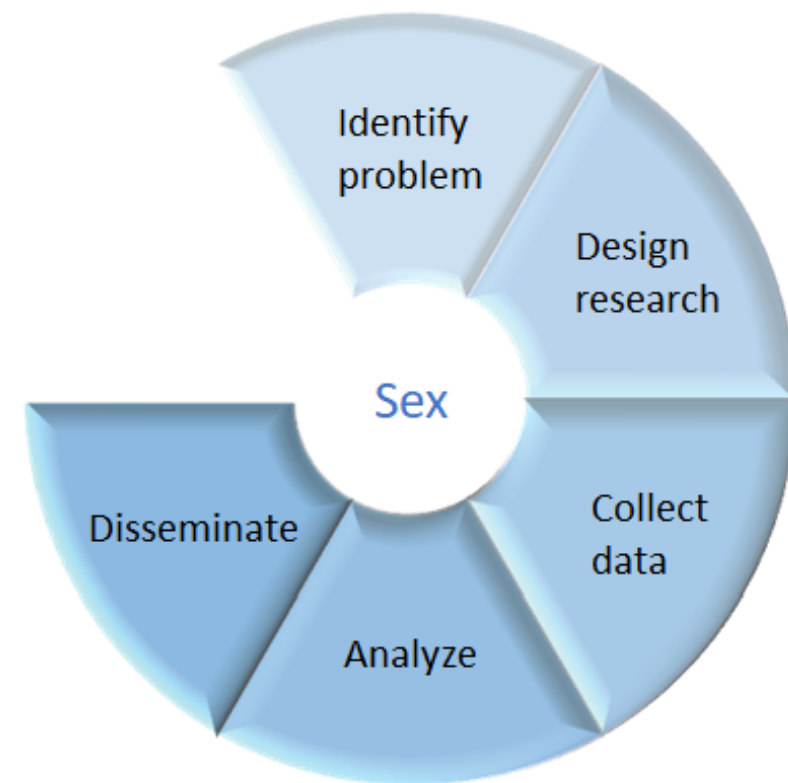

Jak?

2

- **Jak dimenzi pohlaví a genderu systematicky začlenit do výzkumu**
- **Genderová dimenze a požadavky Horizontu Evropa**

Jak dimenzi pohlaví a genderu systematicky začlenit do výzkumu

- **Výzkumné cíle, otázky a hypotézy**
- **Metodologie, výzkumný design, sbíraná data**
- **Analýza**
- **Komunikace a diseminace výsledků**

Cyklus projektu:

- **Fáze definování výzkumného problému**
- **Fáze přípravy projektového návrhu**
- **Výzkumná fáze**
- **Fáze komunikace a diseminace výsledků**

Genderová dimenze a požadavky Horizontu Evropa

● Main novelties include the following:

- The **integration of the gender dimension into research and innovation content** (i.e. sex and gender analysis) **becomes a requirement by default across the whole programme** (for more information see the '[Gendered Innovations](#)' policy report).
- A **new eligibility** criterion to get access to Horizon Europe funding: public bodies, research organisations and higher education establishments **will be required, starting in 2022, to have a gender equality plan (GEP) in place.** This will ensure sustainable institutional change.
- Specific funding will be made available for actions supporting the development of **inclusive gender equality plans** in research and innovation organisations across Member States and associated countries under the **“Widening Participation and Strengthening the European Research Area”** part of the Programme. Specific **funding** will be allocated **for gender studies and intersectional research**, in particular in Pillar II Cluster 2 - Culture, Creativity and Inclusive Society.
- Flagship measures and activities promoting gender equality under the **European Innovation Council (EIC)**, including a target of 40% women-led companies invited to **pitch their projects**, a target of 50% women among members of advisory structures, a prize for women innovators and a dedicated initiative to support women-led start-ups.
- Particular attention will be paid to ensuring **gender balance** in evaluation panels and in other relevant advisory bodies, such as boards and expert groups. Gender balance among researchers involved in projects will be strongly encouraged and will be taken into account for equally ranked proposals.

Genderová dimenze a požadavky Horizontu Evropa

GENDER ROLES AND IDENTITIES INFLUENCE HOW PAIN IS EXPERIENCED, HOW READILY PATIENTS' REPORT PAIN, AND HOW PAIN MANAGEMENT IS HANDLED BY HEALTHCARE PROFESSIONALS?

Women, for example, are more likely to be referred for psychological treatment, receive non-specific diagnoses, wait longer for treatment and receive more antidepressants than men. While men, in contrast, are often perceived to be more resistant to psychological treatment and in greater need of painkillers. A better understanding of sex and gender in pain can lead to better treatments and better outcomes.

SEA TURTLE POPULATIONS AT THE NORTHERN GREAT BARRIER REEF IN AUSTRALIA HAVE BECOME HIGHLY FEMALE-BIASED DUE TO RECENT GLOBAL WARMING?

Over 99% of juveniles and subadults originating from northern sites are now female, and local extinction is possible in the near future. Understanding the different sensitivities of female and male marine organisms to climate change is critical to effectively managing ecosystems.

Časté problémy při začleňování

3

Časté problémy při začleňování dimenze pohlaví a genderu

- užívání **stereotypů**
- zacházení s pohlavím a genderem jako **binárními** kategoriemi
- nedostatečná reflexe možného vlivu dalších proměnných - **intersekcionalní přístup** propagovaný EK

Na co nezapomínat: intersekcionalita

1. když se zamýšlíme ve výzkumu nad kategorií „žena“, musíme se ptát na otázku „Jaká“? Mladá nebo starší žena? S prostředky, nebo žena žijící v chudobě? Evropanka/Asiatka/...? - **kontext** je důležitý
2. pokud mluvíme o mužích a ženách, přemýšlíme také nad jejich **orientací a identitou** ? (vstupují sem kategorie jako hetero - homo - g. fluidní, atp.)
3. je-li naší analytickou kategorií např. zaměstnání, bereme v potaz **netypické zástupkyně a zástupce** konkrétní profese (např. muži pracující na pozici zdravotní sestry, ...)
4. **funguje** váš výzkumný návrh (metody, hypotézy, atp.) **napříč** kulturními, náboženskými, etnickými, geografickými, atd. **odlišnostmi**?

zdroj: <http://genderindesign.com/intersectionality/>

Časté problémy při začleňování dimenze pohlaví a genderu

- automatické přičítání pozorovaných rozdílů pohlaví (směšování pohlavní a genderové dimenze)
- přílišný důraz na pohlavní nebo genderové rozdíly, aniž by byla jejich role ve zkoumané problematice dostatečně podložena
- přehlížení výsledků, které ukazují, že v některých oblastech mezi muži a ženami rozdíly nejsou, nebo nejsou významného charakteru

Dobrá praxe

4

Aktivity zahraničních organizací I.

- specializovaná pracoviště
  - Centrum pro genderovou medicínu (Karolinska Institutet)
  - Institut Gender in Medicine (Charité – Universitätsmedizin Berlin)
- systematické výukové programy
  - Lékařská univerzita ve Vídni
  - Univerzita Curych
- organizace seminářů a workshopů
- motivace (vypisovaná témata, projektové výzvy)
- institucionální požadavky

Aktivity zahraničních organizací II.

- **Austrian Research Promotion Agency (FFG)**
  1. Genderová analýza ve výzkumu (byl zohledněn gender, jak?);
  2. Zastoupení žen a mužů týmu (jsou týmy genderově vyvážené?);
  3. Rovnost uživatelských výhod (fungují produkty stejně dobře pro ženy, muže i další gendery?).
- **Canadian Institutes of Health Research (CIHR)**
  1. Uvést, jak bude ve výzkumném protokolu zohledněn gender nebo pohlaví, nebo zdůvodnit jejich vyloučení;
  2. Zvolit si do týmu tzv. Sex and Gender Champion;
  3. Absolvovat tři online tréninkové moduly pro začlenění pohlaví a genderu do výzkumu v případě, že projektový návrh bude úspěšný.

Aktivity odborných časopisů

- integrace DGP může být požadavkem (zejména v oblasti biologie a lékařství)
  - The Lancet doporučuje, aby ženy a etnické skupiny byly zaregistroány do všech fází klinických studií a aby data byla analyzovaná podle pohlaví a rasy
  - Science vyzývá k uvádění pohlaví zvířat a pohlaví lidských subjektů
  - Journal of the American Medical Association očekává používání termínu pohlaví při řešení biologických faktorů a termínu gender při řešení genderové identity nebo psychosociálních či kulturních faktorů
- soubory pokynů

- **ICMJE** pro tvorby, reporting, úpravy a publikaci odborných článků v lékařských časopisech
  - aim for inclusive study populations (age, sex, or ethnicity)
  - report sex/gender of participants, sex of animals and cells
  - describe methods for determining sex/gender
  - use sex (biological) and gender (identity, psychosocial, cultural) correctly
  - justify use of one sex (unless obvious, such as prostate cancer)
- **ARRIVE** ke zlepšení podávání zpráv o výzkumu zahrnujícím zvířata
- **SAGER** pro informování o pohlaví a genderu v designu studie, analýze dat, výsledcích a interpretacích nálezů
  - the title and the abstract of articles should specify the sex /gender of research subjects
  - use the words sex and gender carefully
  - describe in the methods section how sex was determined (self-report, examination, genetic testing)
  - use the term sex in animal studies
  - describe the origin and sex of cells or tissues culture in cell biological, molecular biological, or biochemical studies
  - where subjects can be differentiated by gender, research should take this into account
  - in medical device testing, explain whether a medical device will be used by all genders and if it has been tested with this use in mind
  - data should be routinely presented disaggregated by sex
  - Sex- and gender-based analyses should be carried out, if appropriate, and reported regardless of positive or negative outcome.

Situace v ČR

- Jedna velikost nestačí
  - doprava a urbanismus, lékařství, informační a komunikační technologie, společenské a humanitní vědy, technologie, zemědělství, životní prostředí
- Vládní strategie pro rovnost žen a mužů v České republice
- Cena Julie Hamáčkové (VŠCHT 2015)
- TAČR
  - ÉTA a ZÉTA
    - přínosy vs. úskalí
  - Výstava

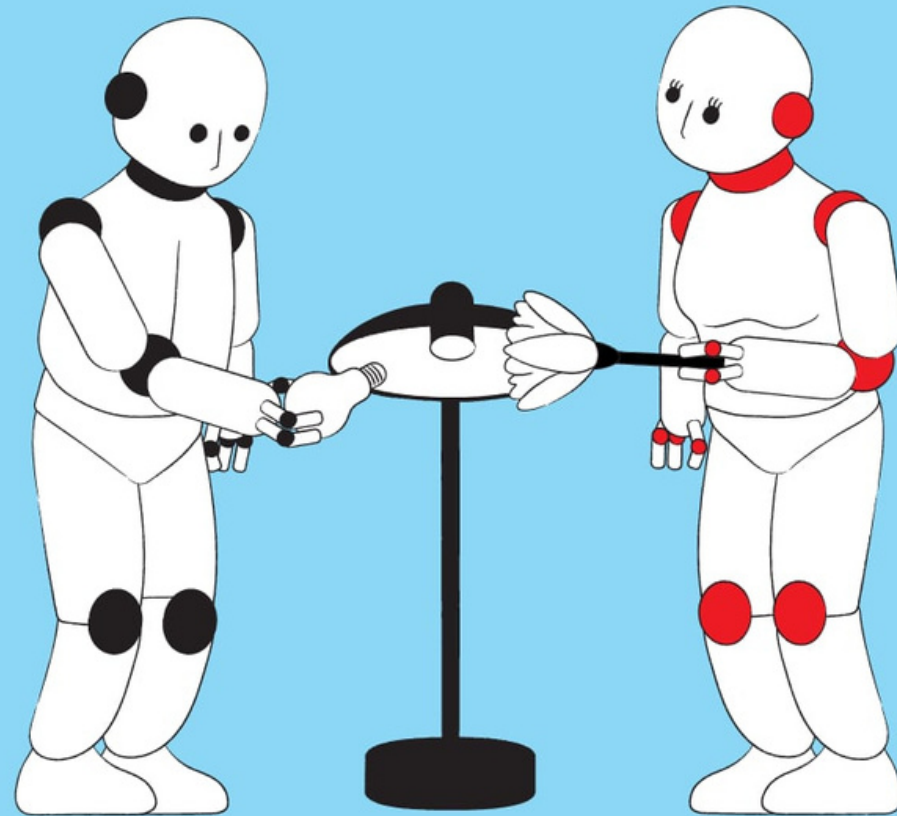
2

VÝZKUM JAKO DOBRODRUŽSTVÍ FORMOVÁNÍ NAŠICH ŽIVOTŮ TECHNOLOGIEMI BUDOUCNOSTI

PŘÍPADOVÁ STUDIE - ROBOTIKA: DESIGNOVÁNÍ ROBOTŮ PRO DOMÁCNOST A PEČOVATELSKÝ SEKTOR

Roboty lze označit za stroje schopné zaznamenávat své prostředí. Na základě svých výpočtů se mohou rozhodovat a provádět různé činnosti v reálném světě. Chování robotů je do jisté míry autonomní, nebo se tak přinejmenším jeví. Oblasti pro využití robotů jsou různé: počínaje průmyslem, domácnostmi, pečovatelskými službami nebo lékařstvím a konče jejich využitím pro bojové nebo sexuální účely. Protože se robotika neustále vyvíjí, zejména v oblasti senzorů a algoritmů, lze očekávat značný pokrok i ve výše jmenovaných oblastech. Vývoj robotiky je primárně veden ekonomickými zájmy, přičemž další důležité otázky bývají diskutovány jen okrajově. Mezi ně patří nejen výzvy technického charakteru, ale i legislativního, bezpečnostního, etického a společenského. Využití nebo ignorování genderové perspektivy v robotice může nerovnosti a stereotypy utvrzovat – nebo je naopak nabourávat.

BEZ GENDEROVÉ PERSPEKTIVY

Roboti jsou tady

Roboti jsou dnes stále více humanizováni pro usnadnění interakce s lidmi. Designéři a designérky například vědomě zabudovávají do robotů ženské rysy a vlastnosti, aby byli roboti pro lidi přijatelnější. Opačně postupují u bojových robotů, kteří se mají jevit jako mocní a mají velmi mužský design. Čerpají tak z genderových stereotypů, čímž podporují klíše o mužích a ženách.

Odkazy k mužství nebo ženství mohou být ukotveny v sociálních robotech různými způsoby. I nejdrobnější znak, který lze interpretovat jako odkaz k genderu, vede zpravidla k přiřazení pohlaví a vyvolává normativní očekávání vůči chování robota - či robotky. Může se jednat například o barvu určité komponenty, výšku hlasu, jméno, tvar a další rysy.

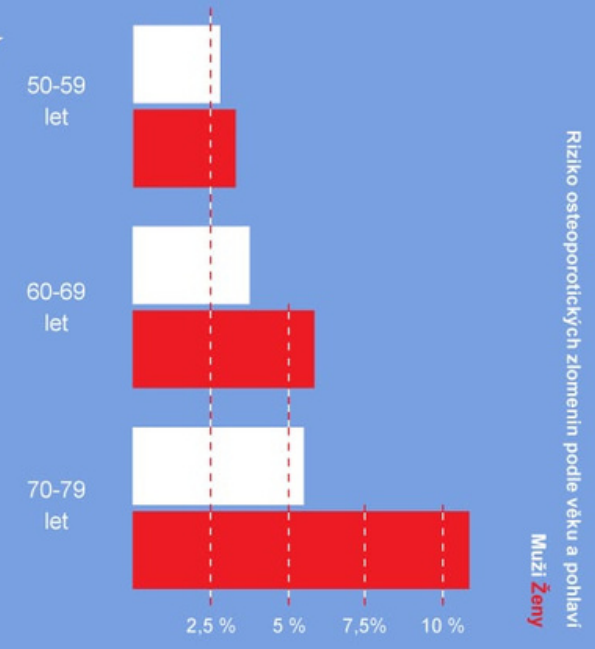
Mnoho oblastí využití robotů má implicitní genderové vymezení. Například domácí práce nebo zdravotní péče jsou považovány za ženskou oblast, kde může „ženský“ robot působit a fungovat nejlépe, protože naplňuje lidská očekávání. Obdobně mohou uživatelé dávat přednost mužským humanoidním robotům například pro vzdělávání v oblasti bezpečnosti nebo matematiky, neboť jsou tyto oblasti vnímány spíše jako mužské. Riziko tedy spočívá v tom, že design robotů může nezamýšleně genderové stereotypy utvrzovat.

3

VYHNOUT SE OPOMENUTÍM, KTERÁ MOHOU MÍT NEGATIVNÍ DŮSLEDKY

PŘÍPADOVÁ STUDIE - MEDICÍNA: STANDARDS KOSTNÍ HUSTOTY PRO OSTEOPORÓZU

Osteoporóza je s věkem související a v celém světě se vyskytující onemocnění, při kterém dochází k úbytku kostní hmoty a poškozování kostní struktury. Obvykle je odhalena, když dojde ke zlomenině, méně často pak během preventivního vyšetření. Pacienti mají v důsledku zlomenin vyšší úmrtnost a nižší kvalitu života. Jednou z cest, jak diagnostikovat osteoporózu dříve, než dojde ke zlomenině, je měřit hustotu kostí, což umožňuje odhadnout riziko zlomenin. Přístupovat ve výzkumu osteoporózy k pohlaví jako relevantní kategorii je určující pro kvalitu léčby pro všechny.

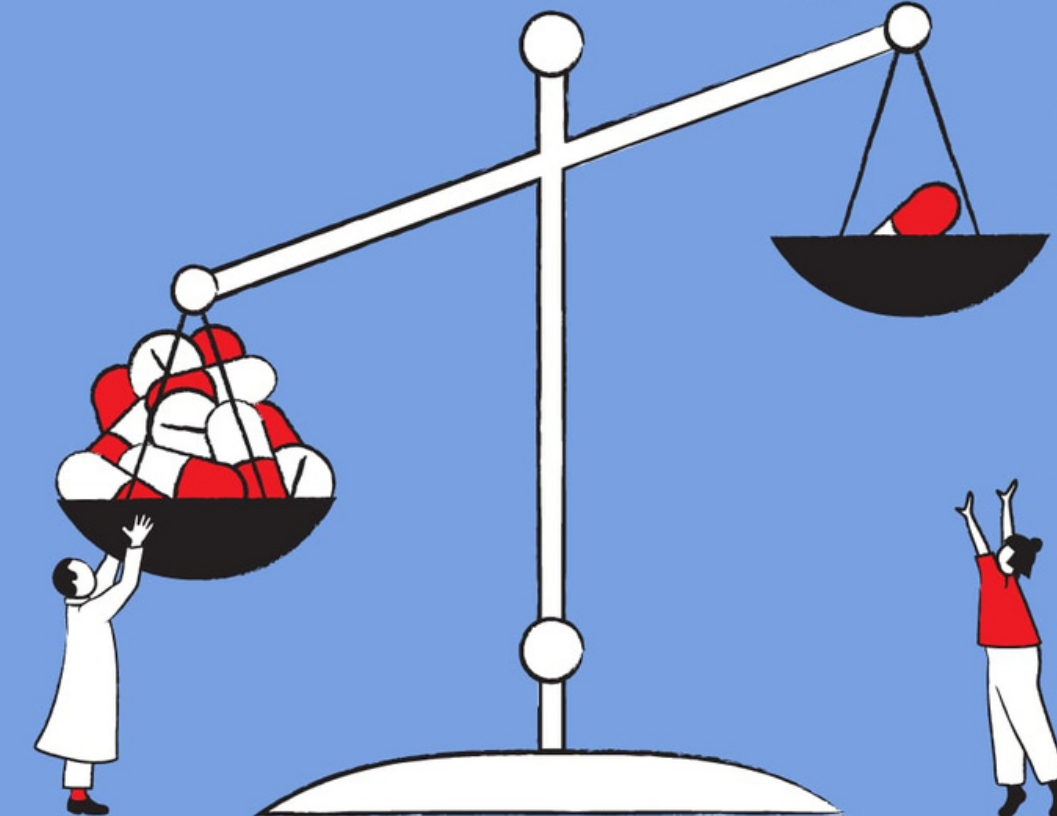
BEZ GENDEROVÉ PERSPEKTIVY

Jsou-li opomíjeni muži

Ačkoli jsou ženy osteoporózou postiženy třikrát častěji než muži, u mužů je častější sekundární forma osteoporózy, kdy dochází k opětovným zlomeninám kostí.

V roce 2002 dospělo Americké centrum pro kontrolu nemocí (CDC) k závěru, že vlivem nedostatku dat „v současné době neexistuje shoda, jak vymezit sníženou kostní hustotu u jiných skupin, než jsou bílé ženy; je však zřejmé, že osteoporóza není jen nemoc bílých žen.“ Diagnostické modely osteoporózy byly vyvinuty na základě standardů hustoty minerálů v kosti (Bone Mineral Density - BMD) u zdravých mladých bílých žen. Kritéria pro identifikaci rizika u mužů nejsou proto plně dostupná.

Přestože téměř třetina osteoporotických zlomenin kyčle v Evropě a USA připadá mužům, osteoporóza je lékaři vnímána především jako nemoc žen po menopauze. Muži jsou jen zřídka kdy ve spojitosti s tímto onemocněním vyšetřováni nebo léčeni. Také většina amerických mužů považuje osteoporózu za „ženské onemocnění“.

Zdroje - Inspirace - Příručky - Školení

- Stanford University: [Gendered Innovations](#)
- Stanford University: [How Inclusive Analysis Contributes to Research and Innovation](#)
- Nature: [Sex and gender analysis improves science and engineering](#)
- TAČR: [Příručka pro vyhodnocení genderové dimenze v obsahu výzkumu a inovací](#)
- NKC gender a věda: [Jedna velikost nestačí](#)
- Toolkit – [Gender in EU-funded Research](#)
- [What is the Gender Dimension in Research?](#)
- [Seeking more European research that integrates a gender dimension | Kilden](#)
- [GE Academy Webinars' series](#)
- [TA ČR: Genderová rovnost ve výzkumu a inovacích](#)
- [Gender In Design](#)
- [Online Training Modules: Integrating Sex & Gender in Health Research](#)
- [Cena Julie Hamáčkové](#)

web Gender a změna
komunita.nkc@soc.cas.cz

Timea Crofony: timea.crofony@soc.cas.cz
Pavla Rypáčková: pavla.rypachkova@soc.cas.cz
Kristýna Veitová: kristyna.veitova@soc.cas.cz

web Jedna velikost nestačí

